

MAGYAR FIGYELŐ

APOR PÉTER AZ ERDÉLYIEK RÉGI NYÁJASSÁGÁRÓL

Semmi nyájasság ma Erdélyben, ha csak ottan nincsen tubákpixl vagy feif tubák; nem vala ezeknek híre az régi időben, nem kérik vala akkor elé az portobákos pixist, sőt ha mostani szokás szerént azt monddottad volna s úgy kérted volna, hogy tubák pixl, az ki deákul értett volna, azt gondolta s magyarázta volna, hogy tubák szurkot, vagy szurkos tubákot kérsz. Nem szívja vala akkor más sem az portubákot, sem az füst tubákot, kivált gyermekkoromban, hanem kocsis, lovász, darabant, azok is ritkán, hanem az hajdúk és az fejedelem németjei s peczér s afféle. Akkor mostani mód szerént egy pipa dohányt ha úgy kértél volna: faif tubák, más azt gondolta volna, fáj valamid a tubák miatt. Az 1687. esztendő előtt olyan emberséges ország vala Erdély, hogy pénz nélkül keresztül mehetél volna rajta, mégis mind magad mind lovad jól lakhatott volna; nem vala híre az vendégfogadónak. Csudálkozva néztünk Kolozsvárot a közép utczában hogy monddották, hogy vendégfogadó, azon egy nagy szakács vala leírva késsel az tűzhely és írott fazakak előtt. Vala egy rongyos ház Miriszlónál is, az kit hallottam, hogy vendégfogadónak monddottak, de nem láttam, hogy vendég szállott volna belé.

Mind az urak, mind nemesség mind parasztság nagy szeretetben éltenek; nem vala akkor annyi úr, hogy az kinek apja kereket falazott is, most a fia megharagudnék, ha úrnak hínád. Gyermekek koromban hallottam, hogy egy grófnak Magyarországbán meg volt öt-hatszáz jobbágya, s azt tartották grófnak, mert Erdélyben, az mint oda fel íram, több gróf nem vala gyermekkoromban gróf Csáki Lászlónál, Erdélyben úrnak azt tartották, az kinek háromszáz, jó fő embernek, az kinek száz ház jobbágya vagy ad minimum hetven vagy hatvan; most némelyek az kik az úri titulust könnyen felveszik, s ha valaki fel nem adja, megharagusznak, két három jobbágya alig vagyon, az egyik bíró, az másik kolcsár, az harmadik szabados, annyival adós az ilyen úr uram, ha megakarnák venni rajta, bizony az dolmánya sem maradna meg. Az mint más munkámban is leirtam, régen az tizenkét tanács úr, gróf és nagyságos urakon kívül többnek úr nem vala neve, úgy azoknak gyermekin kívül urfi, kisasszony; sem annyi az asszony nem vala ezeknek az feleségeken kívül, az mely urakat oda felírék, hanem ha annál nagyobb fő ember volt is, csak úgy monddották: uram, kegyelmed, asszonyom, kegyelmed, mint vagyon asszonyom; gyermekeknek pedig kis uram, kisasszonyom, vagy Zsófi asszony, Margit asszony. Tanács úr uram is érte meg az tekintetes, nemzetes titulussal, noha bizony látom, hogy az ifju Rákóczi György fejedelem idejében az tanács uraknak rendszerént nemzetes titulusok volt; nagyságos úr is érte meg az tekintetes nagyságos titulussal. De most nézd meg, ha egy alábbvaló fő embernek is úgy nem írod: az tekintetes urnak, vagy az legalábbvaló bárónak: az méltóságos urnak, megharagusznak érette; holott régente az egy fejedelmen kívül Erdélyben méltóságos titulusa senkinek nem volt. Régente az tanács urakon és nagyságos urakon kívül azért haragusznak vala meg ha úrnak mondják vala, ma nézd meg, egy elévaló városi ember is ha úrnak nem monddod,

felduzza az orrát. Nem hiják vala akkor az emberek egymást az úr, az úr, az asszony, az asszony, úgy hogy már majd az testvér-atyafiak is szégyenlik egymást atyafiának híni, hanem az úr s az asszony, az úrfi, az kisasszony. Abban az időben, ha annál távul valóbb atyafi volt is, annál inkább ha közelebb való atyafiak voltak, úgy hitták egymást: öcsém, bátyám, sógor, koma; sőt az ki atyafi sem volt, mégis azokat is atyafinak hittak sokat; a kik atyafiak nem voltak penig: uram, kegyelmed, asszonyom, kegyelmed. Sőt olyan szeretet volt, az mind oda fel leírám, hogy az atyafiak elmentek egymáshoz, egy-két hétig elültenek egymásnál, mégis mikor elbúcsúztak; kivált az asszonyok egymástól, egy bucsuztanak el sirva: jaj édes néném asszony, édes öcsém asszony, megbocsásson kegyelmed, még nem is beszélgethetünk egymással. Ha valamely újságot kapott valamelyik atyafi, azt maga meg nem ette, hanem az atyafiának küldötte. Jut eszembe mikor újság volt csak egy lúdtozás is vagy egy császár madara, tizenöt mélyföldnre elküldötte egyik az másiknak.

Nem vala inter privatos religionis respectus, az akár catholicus, akár kálvinista, akár unitárius és ha találtatott magyar, csak emberséges ember volt, egyaránt szerették magokat, együtt vigadtanak; sőt az házasok között is nem vala respectus religionis, ugyanis Bethlen Gergelynek catholica felesége vala, Apor István catholicus, az felesége kálvinista, Gyulaffi László catholicus, az felesége unitária, Gyerőffy György catholicus, az felesége unitária, Thoroczkai István catholicus, az felesége kálvinista, sőt mikor Bethlen Gergely meghala, az feleségivel együtt temették el, ben az háznál kálvinista prédikátor, Csepregi, predikálta, kün az templomban P. Vízkeleti Zsigmond. Nem vala az házasok között is az religióból semmi visszavonás; ha egyik házban szent mise volt, az másikban könyörgés; nézd meg kérlek, ma az religioért is úgy nézik egymást, mint két ellenség. Az másvallásu embernek adjon Isten szent lelket, hogy jöhessen az igaz hitre; személyiben miért lehessen ellenségem, nem látom, sőt az igaz catholica anyaszentegyház azt tartja, hogy mi catholicusok az olyanokhoz legyünk szeretettel.

*Apor Péter Erdély változásairól.
(Erdély öröksége, VII. k. 19–21.l.)*

AZ ERDÉLYISÉG, VÁLTOZATAI ÉS ÚJABB KÉRDÉSEI

A multban és a jelenben legtöbbet vitatott és elvitatott kérdésünk a transzilvánizmus. Amióta Trianon után elmélete és valósága életkebben előtérbe került, egyaránt akadtak rajongói és támadói. Rajongói vezérlő csillagul választották, ellenzői humbugnak minősítették vagy éppen konkrét politikai célokat takargató jelszóvá csökkentették. A vita a felszabadulás után sem hagyott alább, csak a nézősíkuk tolódtak el. Az Erdélyhez való hűség és a nagymagyar gondolat *látszólagos* összeütközé-

sekor meg egyenesen az erdélyiség, az erdélyi szellem léte vagy nemléte került szóba. Mostanában egyik napilapunk hasábjain *Mikó Imre* vállalkozott a kérdésnek nagyobb távlatokba ágyazására s így tisztázására. Cikkei – a sok joggal haszontalannak minősíthető vita után – azért figyelemreméltóak, mert Mikó nemcsak történeti szempontból vizsgálja a transzilvanizmust, és jelentőségét, szerepét napjainkban, de behatóan foglalkozik a magyarság és erdélyiség viszonylatával. Azonkívül vizsgálja annak szász és román változatát, s a miniszterelnökségi tárca költségvetési vitájában elmondott beszé-

dében pedig a magyarság és nemzetiség összefüggését.

A transzilvánizmus Trianon után az erdélyi magyarság lokálpatrióta érzelmeinek köntösében jelent meg, elsősorban az irodalomban. Az írók Erdélyről írtak, de Magyarországot értették alatta. Ebből egyre inkább kitisztult az az erdélyi politikai valóság, amelyet vallani és vállalni kell. A második nemzedék, az erdélyi fiatalok fogalmazásában pedig az erdélyiség, a fajok találkozása lett az emberi értékek magaslatán. Ez a felismerés helyes volt, mert ha a megszálló államhatalom nem sok készséget árult el e találkozásban való részvétel iránt, mégis az erdélyiség híd volt a szászok felé és csak politikai okokból nem válhatott híddá a románság felé. Az erdélyi szellem mindenképpen valóság volt és nem szűnt meg a felszabadulás után sem, bár sokan megtagadták. Annakidején az írók éltek vele és hivatkoztak rá, ma a politikusok csinálnak belőle nemzetpolitikai programot. Mikó a különféle irányú hivatkozások tömkelegében tisztázza annak az erdélyi magatartásnak gyökereit, amelyek az elmúlt negyedszázadnál mélyebb történelmi rétegekbe hatolnak be. A kisebbségi évtizedek transzilvánizmusa csak újra éledt transzilvánizmus volt. Eredete és forrása visszanyúlik abba az Erdélybe, amelyre egykor a magyar államiság megőrzésének feladata árult. Az erdélyiség tehát nem szeparatizmus, politikájának lényegéhez tartozik a Királyhágón túli magyarsággal való egyesülésre törekvés. Ami az erdélyiségben az egység gondolata mellett, mint többlet jelentkezik, az nem más, mint sajátos külön szín, amely Erdély természeti viszonyaiból, történelméből, társadalmi rétegződéséből, közjogi szervezetéből és művelődéséből következik. Így az erdélyiségnek jellegzetessége, sajátos alkotmánya, egyensúlyozó külpolitikája, a vallásszabadság korai megvalósítása és a földbirtok ará-

nyosabb elosztása következtében a társadalom demokratikusabb berendezkedése. Mindezekből Mikó levonja azokat a következtetéseket, amelyek az erdélyiségből feladatként hárulnak napjainkra. Így szükség van Magyarországon a társadalmi kérdésnek erdélyi szellemben való megoldására, szükség van a vallásszabadság erdélyi hagyományaira, „s ha valaha, akkor most kell a magyar külpolitikának az erdélyi, vagyis a XVII. századbeli magyar külpolitika hagyományából merítenie.” Az erdélyi szellem tehát nem ellentéte, csak változata a magyar politikai, s hozzátehetjük: általában a magyar géniusznak. A nemzetiségekkel kapcsolatban pedig nem más, mint a szentistváni gondolat konkrét és időszzerű változata. Mint ilyen sem szeparatizmusra, ellenkezőleg az ország kiterjesztésére irányul.

A németység és erdélyiség kérdését Klein Kurt Károly egyetemi tanár cikke nyomán vizsgálja Mikó. Eszerint a szászok transzilvánizmusa állandóbb jellegű, mint annak magyar, vagy román változata. Klein Kurt Károly szerint ez az igazi transzilvánizmus, mert ezt nem kísérti a politikai hatalom egyedüli gyakorlásának igénye. Éppen a nemzeti szociálizmusnak az erdélyi szászok által történt recipiálása után volt megállapítható, hogy az erdélyi népekben s így a szászokban is a patriotizmus mindig erősebb volt a nacionalizmusnál. „Az erdélyi szászokból (a birodalomban való) esetleges jobb elhelyezkedés konjunkturája sem ölte ki a patriotizmus ősi érzését s az „itt élned, halnod kell” gondolata a politikai világnézetek alján mégis elevenen él.” Sőt a szászok a transzilvánizmusban annyira elment, hogy egyik képviselője, Hajek Egon nemcsak erdélyi szellemről, hanem a népkeveredés folytán kialakult egységes erdélyi fajról ír. Ez természetesen túlzás, de élénk bizonyosság a szászok erős erdélyi öntudatára. Mindent összevéve Klein

szerint „a három erdélyi nép számára az új, igazi együttélés felé vezető út nyitva áll.” Ha a népi elvnek kölcsönös elismerése megtörténik, akkor szerinte a német erdélyiség, illetve az erdélyi németiség csatlakozik az erdélyi életközösséghez. Ezekből következik a németiség és erdélyiség kérdésében Mikó végső megállapítása: „a külpolitikai és nemzetközi helyzet állandó változásain túl a jogoknak és kötelességeknek ez az egyensúlya lehet a német transzilvánizmus örök tartalma és a magyar-szász együttélés zavartalanságának biztoszója.”

A románság és erdélyiség viszonylatának kérdésében megállapítja, hogy: „az erdélyi szellem nem kizárólagosan magyar sajátosság és az erdélyi szellemnek nemcsak a magyarság körében vannak hívei és ellenségei.” A magyar erdélyiség ellenpróbáját a szászok transzilvánizmusának vizsgálata után a román transzilvánizmus vizsgálatával ejti meg. Vezérfonalként *Moldován Valér* „Regionalizmus, vagy transzilvánizmus” című cikkét használja fel. A román megnyilatkozás időben csak Nagy-Románia megszületéséig nyúl vissza és a transzilvánizmus lényegét Moldován a román ökirályság egyes időelőtti és nem eléggé megfontolt intézkedéseivel szemben megnyilatkozó ellenállás szellemében látja. Ez a román transzilvánizmus ezek szerint kezdetben valóságos regionálizmus volt, azzal az ökirálysági törekvéssel szemben, amely azt hangoztatta: akarjuk Erdélyt az erdélyiek nélkül. Tény, hogy az erdélyi románok legjobbjai erre ezt felelték: „Erdély az erdélyieké”. Az erdélyiség mélyebb rétegeibe behatolva pedig ugyancsak Moldován állapítja meg: „a transzilvánizmus a megnyilatkozások és színek olyan gazdagságát és változatosságát mutatja, mint amilyen megfejthetetlen és nem is gyanított kincseket a mi népiségünk magában rejt”...

A bécsi döntés után aztán érde-

kes változás állt be a román transzilvánista felfogásban. Ez a felfogás ma már legkevésbé sem regionalista, hanem: a jobb jövő iránti román törekvések és remények kifejeződési pontja. Jelszava nem az, hogy Erdély az erdélyieké, hanem: Erdély a románoké. Így a román erdélyiség elvesztette szeparatiztikus színezetét és a nagyromán gondolat kovászává vált. Ma semmi mást nem jelent, mint az Észak-Erdély visszaszerzésére irányuló nemzeti összefogást. Számunkra a kérdésnek ebben a vonatkozásában Mikó Imre megállapítása a döntő: „A nagy nemzeti célkitűzésekben az erdélyi és ökirályságbeli román egyetért. Ezt pedig senki sem tévesztheti szem elől, amikor erdélyiségről beszél.”

A magyarság és a nemzetiség kérdésének vizsgálatánál szintén az erdélyiségből indul ki. „A magyar nemzetiségi politikának mindig Erdély volt a próbaköve. Magyarország nem élhet Erdély nélkül és Erdély nem élhet Magyarország nélkül.” Ebből az alaptényből következik, hogy Erdély sohasem volt egyéb, mint egy szűkített, de a nemzeti értékeket összesűrítő minőségi Magyarország. Az erdélyiség pedig nem szűkörű lokálpatriotizmus, hanem magyar világnézet európai színvonalon. Számolnunk kell a nemzetiségek jelenlétével, s e kérdés megoldása és rendezése Erdélyre, az erdélyiségre hárul. „A visszatért terület magyarságának kötelessége a nemzet, a nagy magyar gondolat és a nemzetiségi elválaszthatatlanságára figyelmeztetni és eloszlatni azokat az illúziókat, amelyek szerint nagy Magyarországot a kis magyar felfogás szűk horizontján lehetséges megvalósítani.” A jelenlegi kiélezett helyzetben – írja Mikó Imre – csak egy nemzetiségi politikát ismerünk: dél-erdélyi kisebbségi magyarságunk megmentését. Bár az eszményi követelmény az volna, ha a nemzetiségek megsegítésében kelhetnek némes versenyre. Erre fel is vagyunk

készülve – nemzetiségi jogunk Közép-Európa valamennyi államát megelőzte – „vannak azonban bizonyos elemi szabályok, amelyeket önmagunk megtagadása nélkül nem léphetünk át.”

(szi)

A NÉPISÉG VÁLSÁGA

Az eszme szakadatlanul termi a gondolatokat s ezeken ugyanaz a törvény teljeseedik be, mint a felhalmozott fegyvereken: egyszer meg kell szólalniok. A népiség is így termette éveken keresztül a gondolatok seregét s először a harmincas évek táján, másodsor pedig napjainkban kezd tette válni az írás, cselekvéssé a gondolat. Az eszme átlényegül és minden átlényegülés válsággal jár. Az első válság átmeneti jellegű volt s arra tanított, hogy meghal az eszme, mikor világra hozza a mozgalmat. A lényeg égi és földi alakja nem fér meg egymással. A népiség eszméje azonban már akkor sokkal mélyebb valóság-rétegekben gyökerezett, hogy át ne vészelt volna a kétséges idöket. Pár évvel később, a Magyar Élet megindulásával új korszak kezdődött s az eszme a győzelem ígértét hordozta.

A második válság tünetei alig két éve kezdtek mutatkozni. Attól az idötől számíthatjuk a jelek feltünezését, amikor először állapítottuk meg a kezdetben egységes eszme megoszlását, mikor először döbentünk rá, hogy a közös célt, a »magyar élet« felé fordulást másképpen valósítja meg Veres Péter, másképpen értelmezi Tamási és megint másképpen Németh László. Ennek a korai megoszlásnak figyelmeztető tünete az írói marakodások elszaporodása, ennek a felismerése Kiss Jenő szekta-elmélete, Szabédi ráció és világossági vitája az irracionalistákkal és legutóbbi megnyilvánulása a balaton-szárszói kettéválás.

A megoszlás okai nem pillanat-

nyiak és nem átmenetiek: biológiai adottságból, politikai beállítottságból és az idök parancsszavából származnak.

A népiség mint eszme végső fokon nem más, mint boldogságrendszer (v. ö. *Makkai János* tanulmányát a politikai boldogságrendszerekről a *Hitel* előző számában): egyetlen célja a magyarság boldogsága, anyagi és szellemi szabadsága. Leglényegesebb alapvonalában azonban mélységesen különbözik valamennyi lejárt, vagy divatos boldogság-rendszerétől: nem politikusok teremtették és nem ök fogalmazták meg. Az eszme diadalát nem politikai hatalommal próbálták érvényesíteni. Felsőbbségét az határozza meg, hogy az első modern *irodalmi boldogság-rendszer*, írók az egyetlen hatalmi tényezői, fegyvere és eszköze eddig nem az erő volt, hanem a pusztá meggyőződés, a hit. Irodalmi származása s az a páratlan sajátossága, hogy a legszintetikusabb boldogság-rendszer, mindedig biztosította magasabbrendűségét a politikai rendszerek felett. Legszintetikusabb, mert három-négy rendszer alapelveit foglalja magában. Az individualizmus, a kollektivizmus, szocializmus és nemzeti-szocializmus egyoldalú boldogságot ígérő rendszereivel szemben a népiség a magyar *fajta* boldogságát ígéri egyik *osztálya* (a parasztság) kiteljesedésében a *közösség* számára, az *egyénség* értékeinek megbecsülése mellett. A népiség szintézise az egyéni, kollektív, osztály és faji boldogság-rendszereknek.

A mai válság legmélyebről eredő okát abban kereshetjük, hogy a népiség differenciálódott: dualisztikussá vált. Minden elvi ellentétnek végső oka ez a dualizmus, mely semmiben sem különbözik az örök eldöntetlen materializmus-idealizmus harcától, az anyag és szellem, a test és lélek ellentététől, az ész és érzelem párviadaltól, a realizmus és romantika versengésétől, legmodernebb nevén

a racionalizmus-irracionalizmus hullámzásától.

Racionalista és irracionalista népiség megkülönböztetése csak arra jó, hogy új fogalmakat teremtsünk a változatlan lényegnek. A népiség vallói tulajdonképpen már a kezdet-kezdetén megoszlottak alkat és hivatás, feladat és világnézet szerint.

A *racionalista népiségben* találják meg éltető elemüket a józan, csupán pozitív tényeket ismerő népi írók: Veres Péter, Kovács Imre, Erdei Ferenc, a köziró Móricz, a Földindulás Kodolányija, Nagy István, Darvas József, Asztalos István, Szabó Pál, Somogyi Imre. A magyarságot biológiai valóságnak fogják fel elsősorban és ennek az ilyenformán adott magyarnak szükségleteit mérik fel higgadt, céltudatos realizmussal és mindenek előtt ennek biológiai szükségleteit igyekeznek megszüntetni, anyagi javakkal ellátni és boldog földi életet biztosítani neki. Főgondja a racionalis népiségnek a szociális és egységes berendezésű magyar társadalom, anyagi jólét és etnikai tényezővé válás.

Az *irracionalista népiség* boldogság-rendszere a szellem, a lélek számára ígéri a boldogságot és a teljes felszabadulást az idegen kategóriák alól. Nem több kenyeret, nem földreformot, nem szövetkezeti tömörülést hirdet, hanem magyar tett-, jog-, jelkép-, nyelv- és logikai rendszert (Karácsony Sándor, Lükő), lelki boldogságrendszert (Tamási, a Holdvilágvölgye Kodolányija, Sinka, a költő Erdélyi, a fiatalabb Nyíró, a Csodálatos Élet Szabó Dezsője).

Ez a dualizmus jellemzi ma minden vonalon a népiség színeváltozását. Maga a megoszlás még nem jelentene veszedelmet az eszme számára: az elmélet és a gyakorlat, az absztraktum és a konkrétum hullámzása adta a változások ritmusát eddig is. A baj és a válság ott kezdődik, hogy ma az idők mindenképpen a racionalizmusnak

kedveznek. Harcikocsik és újabbnál-újabb haditechnikai csodák zajában a kelleténél kevesebben hallgatnak a lélek szavára. Az eszme mozgalommá válása már-már elkerülhetetlen s most másodsor is pusztulással fenyegeti az eszmét a konkretizálódás. Noha nem feltétlen velejárója az eszme halála, reménységre kevés kilátás van mindaddig, míg a mozgalom felhárad a szülő eszme ellen és szembefordul vele. A népiségben ez a bomlás ment végbe.

A mozgalom hívei árulással vándorolják az irracionalistákat, akik ha tenni és merni kell, elhúzódnak a porondról. A kézzelfogható eredmények türelmetlen sürgetői minden elvi és elméleti vitára szánt percet feleslegesnek és elvesztett időnek tartanak. A realitásokon túl levő «valóságok» elhivottai viszont múltó és csak ma, vagy holnap igaz igazságokért nem kockáztatják az örökkévalóság és egyetemesség jegyében megfogamzott hitüket. Félnék, hogy a racionalisták kezén elsikkad az eszme: a magyarság boldogsága. Ha a mozgalommal és a harcosokkal tartanak, úgy találnak járni, mint a XVIII. század felvilágosodottjai: sikerül az intézményeket úgy, ahogy megreformálni, de pár év múlva ott vagyunk, ahonnan elindultunk, ha ugyanaz marad az ember. Ha viszont a magyarság irracionális valóságának kiteljesedéseért küzdenek, az ember, a lélek utópisztikus megújulásáig kiszámíthatatlan sok idő telhetik el, pedig minden percért kár, amit a mai állapotok kétszövegeztünk.

Az eszme azonban kiheveri ezt a válságát, éppen a fentebb vázolt értékeinél fogva. A kérdés csupán az, hogy a dualisztikus népiség melyik véglete győz, kinek lesz igaza. Akár racionalista módon a magyarság biológiai valóságáért küzdünk, akár irracionális megújulásáért, egyaránt fogyatékos jövőnkért küzdünk. Az igazság valahol a kettő között van. Erre a

szintézisre azonban eddig csak a legnagyobbak voltak képesek: Szabó Dezső és Németh László. Az ő életművük és magatartásuk egyformán lecke mindkét tábor egyoldalúsága ellen. A népiség megoszalása tulajdonképpen az eszme védekezése a megsemmisülés ellen. Ez a metamorfózis most újabb időkre biztosítja a népiség életképességét. Ha nem jön ez a válság, talán végelgyengülésben kellett volna kimúlnia, mint annyi boldogító eszmének.

Salamon Sándor

TISZTASÁGI VIZSGÁLATOK KÉT VÁROSBAN

Dr. Kneffel Pál, a kolozsvári egyetem Közegészségügyi Intézetének tanársegéde, feltűnéstkeltő cikket közöl az *Anya- és Gyermekvédelem* novemberi számában. Mint írja, néhány évvel ezelőtt iskolaorvosi munka teljesítése közben

meglepődve észlelte, hogy a rábízott elemi iskola tanulói között igen magas százalékban terjedt el a *fej-tetvesség*. A váratlan lelet arra készítette, hogy akkori állomás helyén, Szegeden, közegészségügyi vizsgálat keretében keresztmetszeti képet készítsen a város elemi iskoláiról annak megállapítására, hogy a fejtetvesség és általában a tisztátalanság csupán lokális tünetként jelentkezett-e a gondozásában lévő elemi iskolában, vagy a város elemi iskolái mind fertőzöttek?

Az iskolaorvosi szakrendelő és a tisztifőorvosi hivatal segítségével végezte vizsgálatait, mielőtt azonban adatait nyilvánosságra hozhatta volna, a szegedi Közegészségügyi Intézettel együtt Kolozsvárra került. Itt aztán a visszacsatolás után azonnal ugyanolyan szempontok szemmel tartása mellett ugyanazokat a vizsgálatokat végezte el s a két város hygienés képét összevetve, eredményeit az alábbi táblázatban adja:

Két város néhány elemi iskolájában végzett tisztasági vizsgálatok eredménye

Város	F i ú k				L e á n y o k			
	átvizsgáltak száma	tetves %	rühes %	piszkos %	átvizsgáltak száma	tetves %	rühes %	piszkos %
Szeged	1321	2.5	1.9	16.2	916	31.4	1.5	10.9
Kolozsvár	963	4.5	1.7	14.3	1025	50.0	0.2	4.5

A táblázatból kitűnik, hogy azonos számú gyermek közül, nagyjából azonos társadalmi rétegből, Kolozsvárt lényegesen nagyobb a fej-tetves gyermekek száma, mint Szegeden. A többi irányban végzett vizsgálatok lényegesebb különbséget nem mutatnak.

Kétségtelen, hogy a háborús vi nyok az ismertetett számokat azóta is növelték. A háborús anyag-gazdálkodás szűken méri a tisztálkodáshoz szükséges eszközöket (szappan, tűzifa), mégis lehetetlen e számok mellett szó és tett nélkül el-mennünk, – írja dr. Kneffel Pál.